

УДК 34.096:378.1

DOI <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2021.18.15>

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТРАНСФЕРУ (ПЕРЕЗАРАХУВАННЯ) КРЕДИТІВ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КРЕДИТНОЇ ТРАНСФЕРНО-НАКОПИЧУВАЛЬНОЇ СИСТЕМИ

Легеза Юлія Олександрівна,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри цивільного,
господарського та екологічного права
(Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»,
м. Дніпро, Україна)

Тюра Юлія Іванівна,
кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного,
господарського та екологічного права
(Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»,
м. Дніпро, Україна)

Визначальною ознакою будь-якої держави є високий рівень освіти її громадян. Особливого значення це набуває в період реформування освітньої системи, яке має бути спрямоване на її розвиток і набуття нових якісних ознак. Передусім для успішного здійснення процесів модернізації будь-якої сфери важливу роль виконує правове регулювання цієї сфери, що має стати підґрунтям якісних перетворень.

Після приєднання України до Болонського процесу та запровадження Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи розпочався активний період модернізації освітнього законодавства України. Сприяння академічній мобільності як здобувачів вищої освіти, так і викладачів і дослідників стало однією з переваг запровадження Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи. При цьому нормативно-правове регулювання академічної мобільності на основі трансферу (перезарахування) кредитів відповідно до європейських і світових стандартів набуло вагомого значення. Існує достатня кількість нормативних документів, відмінних за статусом та органом, що їх видав, які регулюють питання академічної мобільності на національному рівні. Але сьогодні свідчить про те, що, незважаючи на наявність значної кількості нормативно-правових документів, вони не дають змоги розв'язати питання щодо визначення оптимального обсягу кредитів, який можна перезарахувати як «академічну різницю», і не погіршити якість підготовки фахівців.

Визначення оптимального обсягу кредитів «академічної різниці» та терміну її ліквідації шляхом удосконалення нормативно-правового забезпечення створить умови для якісної реалізації трансферу (перезарахування) кредитів.

Аналіз теоретичних і правових засад реалізації Болонської конвенції в контексті академічної мобільності здобувачів вищої освіти на основі трансферу (перезарахування) кредитів дав змогу висвітлити проблемні питання щодо наявності в нормативних документах юридичних колізій, які здійснюють негативний вплив на рівень ефективності правового регулювання, і необхідності перегляду й удосконалення нормативно-правового забезпечення трансферу (перезарахування) кредитів.

Ключові слова: нормативно-правове регулювання, трансфер (перезарахування) кредитів, Європейська кредитна трансферно-накопичувальна система, академічна мобільність, академічна різниця, обсяг кредитів.

**LEGAL AND REGULATORY REGULATION OF TRANSFER (RECALCULATION)
OF CREDITS OF THE EUROPEAN CREDIT TRANSFER
AND ACCUMULATION SYSTEM**

Leheza Yuliia Oleksandrivna,
Doctor of Law, Professor,
Professor at the Department of Civil,
Economic and Environmental Law
(Dnipro University of Technology,
Dnipro, Ukraine)

Tiuria Yuliia Ivanivna,
Candidate of Technical Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Civil, Economic and Environmental Law
(Dnipro University of Technology,
Dnipro, Ukraine)

The defining feature of any state is the high level of education of its citizens. This is especially meaning in the period of reforming the educational system, which should be directed at its development and the acquisition of new qualitative properties. First of all, the legal regulation of field performs an important role for the successful implementation of modernization processes and means the basis for qualitative changes.

After the accession of Ukraine to the Bologna Process and the implementation of the European Credit Transfer and Accumulation System, an active period of modernization of Ukraine's educational legislation has begun. Promote academic mobility for both applicants of higher education and for teachers and for researchers became one of the advantages of the introduction of the European Credit Transfer and Accumulation System. At the same time, the legal regulation of academic mobility on the basis of transfer (recalculation) of credits in according to European and world standards became an important. There are a sufficient number of legal documents, different in status and the body that issued them, which regulate the issues of academic mobility at the national level. However, the present shows that, despite the presence of a significant number of legal documents, they do not allow to resolve the issue of determining the optimal number of credits, which can be recalculated as "academic difference" and not to worsen the quality of training.

Determining the optimal number of credits for "academic difference" and the period of its liquidation by improving the regulatory support will create conditions for quality implementation of the transfer (recalculation) of credits.

The analysis of theoretical and legal bases of implementation of the Bologna Convention in the context of academic mobility of applicants of higher education on the basis of transfer (recalculation) of credits allowed to cover problematic issue of presence of legal conflicts in legal documents which have a negative influence on level of efficiency of legal regulation, and of need to review and to improve the regulatory support of transfer (recalculation) of credits.

Key words: legal and regulatory regulation, transfer (recalculation) of credits, European credit transfer and accumulation system, academic mobility, academic difference, number of credits.

Постановка проблеми. Приєднання України до Болонського процесу стало передумовою інтеграції нашої освітньої системи в європейський освітній і науковий простір і потужним поштовхом до позитивних змін у системі вищої освіти

України, зокрема в таких сферах, як автономія університетів, моніторинг якості освіти, мобільність студентів тощо.

Одним із інструментів підвищення якості вищої освіти є активізація академічної мобільності, яка дає змогу отримати доступ до провідних здобутків у сфері вищої освіти як нашої країни, так й інших країн, сприяє розвитку міжкультурної взаємодії.

Відповідно, для успішного здійснення процесів модернізації та реформування вищої освіти в Україні в євроінтеграційному контексті вагомим значення набуває нормативно-правове регулювання академічної мобільності на основі трансферу (перезарахування) кредитів Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи. Зважаючи на це, аналіз нормативно-правової бази вищої освіти, що регулює трансфер (перезарахування) кредитів, дасть можливість установити напрями його вдосконалення та подальшого розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різноманітні аспекти реформування національної системи вищої освіти, у тому числі впровадження Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи в Україні, висвітлено в працях таких учених, як В.Г. Кремень, Я.Я. Болюбаш, Т.В. Фініков, О.І. Шаров, Є.А. Пінчук, В.М. Половець, А.Д. Беденюк, Т.О. Савчук, М.З. Згуровський та ін. Однак, незважаючи на активність науково-практичних досліджень у цій сфері, існує потреба поглибленого вивчення нормативно-правової бази академічної мобільності в Україні та трансферу (перезарахування) кредитів.

Метою статті є теоретичний аналіз нормативно-правової бази вищої освіти, що регулює трансфер (перезарахування) кредитів Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи в Україні.

Виклад основного матеріалу. Останні півстоліття у світовому просторі відбувається академічна революція, яка характеризується трансформацією та реорганізацією системи вищої освіти. Глобалізаційні перетворення у вищій освіті спричинили оновлення змісту, цілей, функцій і загалом освітньої моделі підготовки фахівців. Відомо, що освіта завжди була показником розвитку будь-якого суспільства, тому формування правового поля освіти є однією з головних детермінант ефективного функціонування й розвитку вищої освіти в Україні. Значного імпульсу щодо трансформації та реформування вищої освіти в Україні надав Болонський процес. Основні принципи Болонського процесу зафіксовано в спільному документі, який уклали представники понад 300 європейських закладів вищої освіти та їх представницьких організацій у місті Саламанка (Іспанія) у березні 2001 року. Документ відомий як Конвенція європейських вищих навчальних закладів і освітніх організацій «Формування майбутнього», де викладено пропозиції до Празької зустрічі міністрів вищої освіти країн, що брали участь у Болонському процесі. Основними орієнтирами вищої освіти стає підвищення її якості, доступності й конкурентоспроможності. Якість стає фундаментальним принципом освіти, основами якої є академічні цінності, що відповідають вимогам часу та очікуванням студентів. Вона повинна бути визначальною характеристикою та необхідною умовою довіри, мобільності, сумісності й привабливості вищої освіти в європейському просторі [1, с. 17–20].

Приєднання України у 2005 році до реалізації основних принципів Болонського процесу дало змогу створити умови для вільного переміщення студентів, викладачів і дослідників просторами не тільки нашої держави, а і Європи. У цей період вагомим значення набуває нормативно-правове регулювання освітньої сфери й окремих її складників відповідно до європейських і світових стандартів. Актуальним і на цей час залишається вдосконалення нормативно-правової бази освітнього законодавства щодо регулювання трансферу (перезарахування) кредитів Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи.

У 1989 році в рамках європейської програми «Erasmus» була розроблена Європейська кредитна трансферно-накопичувальна система (далі – ЄКТС). ЄКТС мала забезпечити спосіб вимірювання та порівняння результатів навчання при переході від одного освітнього закладу до іншого й допомогти співпраці вишів у полегшенні доступу до закордонних освітніх програм і забезпеченні академічного визнання результатів навчання. Передбачалося, що ЄКТС може бути також використана в межах одного закладу вищої освіти (при переведенні з одного факультету до іншого), між вишами однієї країни та між вишами різних країн. Таким чином, ЄКТС покликана зробити освітні програми навчання доступними для порівняння, незалежно від способу їх реалізації, її можливо застосовувати як для мобільних, так і немобільних здобувачів вищої освіти (далі – здобувачі). Окрім цього, ЄКТС можна застосовувати для накопичення інформації про обсяги навчального навантаження здобувачів як у межах певного закладу вищої освіти, так і для трансферу (перезарахування) кредитів між вишами [2, с. 16].

Трансфер (перезарахування) кредитів слугує інструментом визнання результатів навчання й академічної мобільності здобувачів, засобом реформування освітніх програм і передачі кредитів закладам вищої освіти інших країн навіть із власними або інституційними кредитними системами.

Уперше механізм організації навчання за кордоном, основні його завдання, терміни та умови відбору було визначено Постановою Кабінету Міністрів України «Питання навчання студентів та стажування (наукового стажування) аспірантів, ад'юнктів і докторантів, наукових і науково-педагогічних працівників у провідних вищих навчальних закладах та наукових установах за кордоном» від 13.04.2011 № 411 [3].

Згодом з метою реалізації положень розділу 12 Закону України «Про вищу освіту» (Закон України від 17.01.2002 № 2984-III) та організації академічної мобільності студентів Наказом Міністерства освіти і науки України від 29.05.2013 № 635 затверджується Примірне положення про академічну мобільність студентів вищих навчальних закладів України. Цей офіційний документ установив загальний порядок організації різних програм академічної мобільності студентів на території України й за кордоном, визначив основні види академічної мобільності, зокрема зовнішню та внутрішню, а також механізм визнання та трансферу (перезарахування) результатів навчання студента в закладі вищої освіти – партнері. Уперше в цьому документі з'являється формулювання «академічна різниця» нормативних і вибіркових навчальних дисциплін, яка визначається закладом вищої освіти за індивідуальним навчальним планом студента та яка не повинна перевищувати 10 навчальних дисциплін [4].

Пізніше Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII, прийнятий Верховною Радою України, на законодавчому рівні надав визначення поняття «академічна мобільність», зокрема як «можливість учасників освітнього процесу навчатися, викладати, стажуватися чи проводити наукову діяльність в іншому закладі вищої освіти (науковій установі) на території України чи поза її межами» [5], але залишив поза увагою визначення поняття «трансфер (перезарахування) кредитів».

Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність, затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 12.08.2015 № 579, створило необхідні правові механізми та гарантії для реалізації міжнародної мобільності студентів [6]. Цим документом визначено основні види академічної мобільності, зокрема ступенева та кредитна, а також порядок визнання результатів навчання, який здійснюється на основі ЄКТС шляхом зіставлення результатів навчання, що було досягнуто здобувачем в освітньому закладі – партнері, і результатів навчання, запланованих освітньою програмою, яку здобувач опанує в закладі освіти на постійній основі.

Окремі питання реалізації академічної мобільності здобувачів і трансферу (перезарахування) кредитів регулює низка нормативно-правових актів Міністерства освіти та науки України, серед яких необхідно зазначити:

- Наказ «Про затвердження Положення про порядок переведення, відрахування та поновлення студентів вищих закладів освіти» від 15.07.1996 № 245 [7];

- Наказ «Про запровадження у вищих навчальних закладах України Європейської кредитно-трансферної системи» від 16.10.2009 № 943 [8];

- Методичні рекомендації щодо запровадження Європейської кредитно-трансферної системи та її ключових документів у вищих навчальних закладах, викладені в Листі Міністерства освіти і науки України від 26.02.2010 № 1/9-119 [9];

- Наказ «Про затвердження Примірного договору про направлення на навчання студентів, стажування аспірантів та наукових і науково-педагогічних працівників у провідних вищих навчальних закладах та наукових установах за кордоном вищими навчальними закладами III–IV рівнів акредитації» від 27.09.2011 № 1121 [10].

Незважаючи на таку кількість нормативних документів, які регулюють трансфер (перезарахування) кредитів, сьогодні є проблемним питанням визначення обсягу кредитів, який можливо перезарахувати, не вплинувши негативно на якість підготовки фахівців за певною освітньою програмою.

Так, за умови переведення здобувача з одного закладу освіти в інший, паралельного (одночасного) навчання на декількох спеціальностях, поновлення на навчання після відрахування, а також при вступі на базі ступеня «молодший бакалавр» (освітньо-кваліфікаційного рівня «молодший спеціаліст») виникає необхідність трансферу (перезарахування) результатів навчання, отриманих у межах попередньої освітньої програми підготовки. Виміряти, порівняти та зарахувати результати навчання студента кількісно дає змогу кредит ЄКТС, який, відповідно до п. 14 ст. 1 Закону України «Про вищу освіту», визначений як «одиниця вимірювання обсягу навчального навантаження здобувача вищої освіти, необхідного для досягнення визначених (очікуваних) результатів навчання. Обсяг одного кредиту ЄКТС становить 30 годин. Навантаження одного навчального року за денною формою навчання становить, як правило, 60 кредитів ЄКТС» [5].

Зазвичай різницю в кредитах ЄКТС прийнято називати «академічна різниця». Але сьогодні законодавчо цей термін не визначений, тому кожний заклад освіти, відповідно до інституціональної автономії, надає цьому терміну визначення самостійно. У більшості випадках академічна різниця розуміється як розбіжність між навчальними планами: за яким здобувач вищої освіти навчався та за яким бажає навчатися при переведенні, поновленні або зарахуванні на навчання для здобуття вищої освіти. Академічна різниця кількісно оцінюється та вимірюється в кредитах ЄКТС. Проте для початку необхідно чітко розуміти: який максимальний обсяг академічної різниці можна ліквідувати здобувачу, не впливаючи негативно на якість його підготовки. Варто зазначити, що в більшості чинних нормативно-правових актах у галузі вищої освіти це питання залишилося поза увагою. Законом України «Про вищу освіту» кожному закладу вищої освіти гарантується автономність щодо самостійності, незалежності й відповідальності в прийнятті рішень стосовно організації освітнього процесу. Але варто звернути увагу на те, що обсяг академічної різниці, визначений різними закладами вищої освіти, може значно відрізнитися за обсягом. Зрозуміло, що чим більший обсяг академічної різниці, яку студенту потрібно ліквідувати, тим більше потрібно на це часу. При цьому потрібно враховувати, що здобувачу одночасно необхідно навчатися за освітньою програмою, на яку він перевівся, поновився або вступив, і ліквідувати академічну різницю.

Кількість навчальних дисциплін академічної різниці, зокрема не більше десяти, визначено в Примірному положенні про академічну мобільність студентів вищих навчальних закладів України [4].

У Наказі Міністерства освіти і науки України «Про особливості формування навчальних планів на 2015/2016 навчальний рік» від 26.01.2015 № 47, зокрема п. 2, передбачено, «що навчальні дисципліни і практики плануються, як правило, в обсязі трьох і більше кредитів ЄКТС, а їх кількість на навчальний рік не перевищує шістнадцять» [11], не складно визначити обсяг десяти навчальних дисциплін у кредитах, а саме: $10 \cdot 3 = 30$ кредитів ЄКТС. Такий обсяг кредитів дорівнює обсягу навчального навантаження здобувача, який він опановує за семестр. Тобто, якщо здобувач протягом семестру одночасно ліквідує академічну різницю та навчається, його обсяг навчального навантаження буде становити 60 кредитів, що відповідає обсягу річного навантаження студента. На нашу думку, ліквідувати академічну різницю в такий спосіб неможливо, не вплинувши на якість підготовки здобувача. Необхідно враховувати, що обсяг навчального навантаження здобувача, який він опановує, повинен бути сумірним із його фізіологічними та психофізіологічними можливостями.

Інший документ, у якому надано роз'яснення стосовно кредитів ЄКТС і їх встановлення, – це Методичні рекомендації щодо запровадження Європейської кредитно-трансферної системи та її ключових документів у вищих навчальних закладах (далі – методичні рекомендації). Очевидним є те, що методичні рекомендації не є обов'язковими до виконання та мають суто рекомендаційний характер, також не потребують державної реєстрації в органах юстиції, оскільки, відповідно до норми Положення про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств, інших органів виконавчої влади, зокрема, «на державну реєстрацію не подаються акти: рекомендаційного, роз'яснювального та інформаційного характеру (методичні рекомендації, роз'яснення, у тому числі податкові, тощо), нормативно-технічні документи (національні та регіональні стандарти, технічні умови, будівельні норми і правила, правила спортивних змагань з видів спорту, визнаних в Україні, тарифно-кваліфікаційні довідники, кодекси усталеної практики, форми звітності, у тому числі щодо державних статистичних спостережень, адміністративних даних та інші)» [12].

Відповідно до п. 7 методичних рекомендацій, «обсяг додаткових кредитів, які студент може отримати за навчальний рік (повторне вивчення дисциплін, ліквідація академічної різниці), не повинен перевищувати 20 кредитів за рік.

Максимально допустимий обсяг академічної різниці при поновленні, переведенні студента або зарахуванні на другий – третій курси на основі здобутого рівня молодшого спеціаліста встановлюється вищим навчальним закладом, але не може перевищувати 20 кредитів (10 кредитів при зарахуванні на останній курс чи рік навчання)» [9].

Скориставшись нормою щодо мінімального обсягу навчальної дисципліни, зокрема 3 кредити ЄКТС, визначимо кількість навчальних дисциплін (n), які за обсягом дорівнюють 20 кредитам ЄКТС: $n = \frac{20}{3} = 6,7$. Очевидно, що округляти число 6,7 до кількості навчальних дисциплін 7 недоцільно, бо в цьому випадку загальний обсяг дисциплін буде вже перевищувати 20 кредитів ЄКТС ($7 \cdot 3 = 21$). Отже, можна стверджувати, що ліквідація академічної різниці 20 кредитів ЄКТС передбачає опанування здобувачем 6 навчальних дисциплін.

Звісно, для ліквідації академічної різниці обсягом 20 кредитів (6 навчальних дисциплін) необхідно витратити менше часу, аніж для ліквідації – 30 кредитів. Проте за умови одночасного навчання за освітньою програмою та ліквідації академічної різниці здобувачу якісно опанувати навчальне навантаження обсягом 50 кредитів протягом семестру також буде вкрай складно. Тому ліквідацію академічної різниці здобувачем

необхідно планувати лише в канікулярний період або зменшити її обсяг, що, на наш погляд, дасть змогу виключити негативний вплив на якість його підготовки.

Крім того, здійснений аналіз теоретичних положень наведених нормативно-правових актів освітнього законодавства України, а також практики їх застосування дав нам змогу встановити наявність ієрархічної юридичної колізії між нормами Примірного положення про академічну мобільність студентів вищих навчальних закладів України та методичних рекомендацій. Зокрема, визначений у цих документах обсяг академічної різниці значно відрізняється та становить, відповідно, 10 навчальних дисциплін (30 кредитів) і 20 кредитів.

Можливо, унаслідок високих темпів розвитку українського освітнього законодавства та прийняття значної кількості нормативно-правових актів, які не завжди є взаємоузгодженими між собою, виникла така суперечність.

Підсумовуючи розгляд цього питання в контексті реалізації ідей Болоньї, які сприяють підвищенню рівня внутрішньої мобільності студентів, необхідно пам'ятати, що найважливіше не формальна їх реалізація, а забезпечення якісної правової основи для їх впровадження. Болонські вимоги – це не просто уніфікація вищої освіти в Європі, а забезпечення якості вищої освіти, що є визначальним критерієм освіти й фундаментальною цінністю загальноосвітньої культури.

Висновки. Здійснюючи теоретичний аналіз нормативно-правової бази вищої освіти, що регулює трансфер (перезарахування) кредитів Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи в Україні, можна зробити певні висновки. По-перше, у чинних нормативно-правових актах, які регулюють трансфер (перезарахування) кредитів, існують юридичні колізії, що можуть негативно впливати на рівень ефективності правового регулювання.

По-друге, з метою якісного запровадження механізму трансферу (перезарахування) кредитів ЄКТС сьогодні потребує перегляду й удосконалення низка нормативно-правових актів, зокрема Положення про порядок переведення, відрахування та поновлення студентів вищих закладів освіти, Примірне положення про академічну мобільність студентів вищих навчальних закладів України, Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність.

Список використаних джерел:

1. Болонський процес як засіб інтеграції і демократизації європейської вищої школи : Тематична збірка для професорсько-викладацького складу. Київ : КНЕУ, 2005. 234 с.

2. Беденюк А.Д. До питання впровадження європейської системи трансферу кредитів у контексті болонської системи. *Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України*. 2012. № 1. С. 15–17. URL: <https://doi.org/10.11603/1681-2786.2012.1.2076> (дата звернення: 13.02.2021).

3. Питання навчання студентів та стажування (наукового стажування) аспірантів, ад'юнктів і докторантів, наукових і науково-педагогічних працівників у провідних вищих навчальних закладах та наукових установах за кордоном : Постанова Кабінету Міністрів України від 13 квіт. 2011 р. № 411. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/411-2011-%D0%BF> (дата звернення: 16.02.2021).

4. Щодо затвердження Примірного положення про академічну мобільність студентів вищих навчальних закладів України : Наказ Міністерства освіти і науки України від 29 трав. 2013 р. № 245. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v0635729-13> (дата звернення: 12.02.2021).

5. Про вищу освіту : Закон України від 1 лип. 2014 р. № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 13.02.2021).

6. Про затвердження Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність : Постанова Кабінету Міністрів України від 12 серп. 2015 р. № 579. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/579-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.02.2021).

7. Про затвердження Положення про порядок переведення, відрахування та поновлення студентів вищих закладів освіти : Наказ Міністерства освіти України від 15 лип. 1996 р. № 245. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0427-96> (дата звернення: 12.02.2021).

8. Про запровадження у вищих навчальних закладах України Європейської кредитно-трансферної системи : Наказ Міністерства освіти і науки України від 16 жовт. 2009 р. № 943. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v0943290-09> (дата звернення: 16.02.2021).

9. Про Методичні рекомендації щодо запровадження Європейської кредитно-трансферної системи та її ключових документів у вищих навчальних закладах : Лист Міністерства освіти і науки України від 26 лют. 2010 р. № 1/9-119. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/v_119290-10 (дата звернення: 12.02.2021).

10. Про затвердження Примірного договору про направлення на навчання студентів, стажування аспірантів та наукових і науково-педагогічних працівників у провідних вищих навчальних закладах та наукових установах за кордоном вищими навчальними закладами III-IV рівнів акредитації : Наказ Міністерства освіти і науки України від 27 вер. 2011 р. № 1121. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v1121736-11> (дата звернення: 16.02.2021).

11. Про особливості формування навчальних планів на 2015/2016 навчальний рік : Наказ Міністерства освіти і науки України від 26 січ. 2015 р. № 47. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0132-15> (дата звернення: 12.02.2021).

12. Про затвердження Положення про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств та інших органів виконавчої влади : Постанова Кабінету Міністрів України від 28 груд. 1992 р. № 731. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/731-92-%D0%BF> (дата звернення: 13.02.2021).